

împăca cel mult cu ideea bacșișului de la restaurant : „...i-am întrebat de șpagă și mi-au zis că nu există conceptul acesta, că știau, au auzit de ideea de șpagă, dar nu se utilizează la ei decât în restaurant, în frizerii, chestii de genu' ăsta... Atunci se înțelege și nu este concepută ca ceva rău... Este normal să lași 25% din consumație. În schimb, când este vorba de autoritățile statului, atunci nu este de conceput. Ei ascultau, nu credeau că-n anumite domenii se primește șpagă și li se părea de-a dreptul fantastic și de-a dreptul incredibil...” (vol. I, 42).

Depășind etapa șocului inițial cultural și acomodându-se cu moravurile și cutumele locului, altcineva observă grație aculturației că „... America este țara paradoxurilor. Poți să mori pe front în Irak la 18 ani, poți să conduci o mașină la 16, să faci și un copil, nu este o problemă, însă până la 21 de ani nu poți să îți cumperi țigări, să intri într-un club sau să îți iei o bere. Nici măcar o apă minerală nu puteai să comanzi în cazinou dacă nu aveai 21 de ani... Aș fi putut să-mi fac rost de un fake ID, dar te costă 100 \$ și atunci îți pui semnul de întrebare dacă merită sau nu...” (vol. I, 90).

Sacrificiile acestor oameni simpli, aventurile prin care trec, dramele lor încep odată cu birocrăția pe care trebuie să o înfrunte din momentul în care iau decizia plecării. Ajunși în străinătate, au deziluzia că nu au atins pământul făgăduinței rezervat doar celor care au timp liber. *Work, no travel*. Pentru cei care au plecat ilegal, riscul și eforturile se dublează. Cu actele întocmite și la doar câteva zile înainte de plecare, presiunea din partea familiei, a vecinilor și a „gurii târgului” crește: „Îți dai seama ce încurajată eram. Copiii ce mă susțineau, că voiau să le iau și lor calculator, ca mama lu' Adrian de la nu știu ce clasă, care tot așa, a fost plecată afară și de când s-a întors i-a luat calculator. Îmi făcuse fii-mea o listă cât casa cu ce să-i cumpăr din Spania, vecinele la fel, de parcă eram putred de bogată și mă duceam afară să mă distrez și să cheltui bani. Mă rog, erau și voci care ziceau că mă duc la furat în Spania, că doar asta fac românii afară. Mi-am auzit tot felul de vorbe, cum

că vreau să bag divorț și să rămân acolo...” (vol. I, 234).

Despre consecințele locuirii temporare în străinătate, opinia celor mai mulți dintre cei plecați este aceea că munca afară este „bună”, reduce sărăcia, poate duce la o nouă casă, la o școală mai bună pentru copii, eventual la o afacere, dar și la schimbarea mentalităților – cu o mai mare concentrare pe muncă, pe asumarea riscului, cu dezvoltarea de noi abilități profesionale și chiar competențe civice. Toate acestea sunt însoțite și de probleme în familie și în comunitate: divorțuri sau despărțiri mai dese, copii singuri, infracționalitate sporită, trafic de ființe umane sau droguri, domenii economice unde în țară se simte carența de personal calificat etc.

Fără exagerarea intenționată sau nu din poveștile de succes și de îmbogățire peste noapte prezentate în știrile din prime-time, în cele două volume *Tur-retur. Convorbiri despre munca în străinătate*, coordonate de Zoltán Rostás și Sorin Stoica, îndrăznim să afirmăm că avem exemplele românilor simpli – adevărații actori sociali care au dus și continuă să ducă, prin munca lor, România mai aproape de comunitatea europeană.

Antonio Momoc

Mihai Pascaru (coord.),

Catalyse – Cunoaștere, participare și dezvoltare în spațiu comunitar, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2006, 249 p.

În diferitele *discipline sociologice*, în *sociologia organizațiilor teritoriale* cu deosebire, nevoia construcției de cadre metodologice care implică plenar actorul social în propria-i cunoaștere constituie, așa cum consideră Mihai Pascaru, un motiv din ce în ce mai puternic de preocupare academică și practic-investigativă. Într-un asemenea context, complex și incitant în același timp, s-ar înscrie și metodologia *Catalyse*.

După cum notează și coordonatorul volumului de care ne ocupăm aici, Metodologia

Catalyse a fost dezvoltată de către laboratorul MTI@SHS (Méthodologie et Technologie de l'Information Appliquées aux Sciences de l'Homme et de la Société) de pe lângă Universitatea din Besançon – Franche-Comté (Franța). Laboratorul MTI, cum i se spune în mod curent, reunește o echipă de cercetare interdisciplinară pregătită să conceapă, să realizeze și să transfere metode și instrumente fondate pe aplicarea tehnologiei informatice în domeniul științelor umane și ale societății. În 1997, găsim MTI implicat în două mari proiecte: ARCHAEORES – observarea dinamicilor arheologice și de mediu multiregionale și pe termen lung – și CATALYSE – evaluarea și observarea politicilor și acțiunilor locale în domeniile socio-economic și cultural. Catalyse se va detașa ca metodologie, prin soluții metodologice și instrumentale care pun în valoare *principiile inteligenței teritoriale* definite prin: participarea actorilor, parteneriatul operatorilor, abordarea globală, calitatea și accesibilitatea informațiilor.

Participarea actorilor are aici înțelesul de: 1) participare la elaborarea și punerea în practică a instrumentelor de cunoaștere științifică la nivel comunitar și regional (contextual); 2) participarea la analiza și dezbateră rezultatei investigațiilor științifice și 3) pe aceste baze, participarea la actul de guvernare prin implicare nemijlocită în luarea deciziilor. *Parteneriatul operatorilor* (toți cei preocupați de dezvoltarea locală și regională) implică o colaborare concertată între actorii locali (individuali și organizaționali) și deținătorii de resurse (din lumea afacerilor sau cea a guvernării). *Abordarea globală* implică obținerea și valorificarea de date (și baze de date) cu caracter tematic sau comunitar, pe de o parte, și cu caracter contextual (referitoare la tematica sau comunitatea aflată în studiu), pe de altă parte. *Calitatea și accesibilitatea informației* trebuie să favorizeze participarea și parteneriatul, precum și un raport echilibrat între aspectele comunitare (tematice) și aspectele contextuale în abordarea problematicii teritoriale.

În acest sens, de pildă, laboratorul MTI@SHS propune și programe informatice

conviviabile, cum ar fi programul de analiză statistică PRAGMA.

Nucleul metodologiei Catalyse, remarcă M. Pascaru, îl constituie *restituirea rezultatelor* ca modalitate de conturare și de ierarhizare a problemelor comunitare în spațiul local și regional, de suscitare și fundamentare a dimensiunii parteneriale. Elementele de diagnostic teritorial și anchetele sociologice sunt doar etape pregătitoare pentru restituire, contribuind la constituirea unui fond de informații care să suscite și să fondeze dezbateri în comunitate în scopul identificării și ierarhizării problemelor reale ale comunității.

Trimiteri la restituire, reține Mihai Pascaru, găsim încă din deceniile șapte și opt ale secolului trecut, într-o Franță care făcea eforturi considerabile în sprijinul *innoirii rurale*. Importanța unei anchete rurale prealabile și bine făcute, aprecia psihosociologul francez R. Mucchielli, crește cu atât mai mult cu cât feedbackul anchetei, adică restituirea concluziilor la nivelul colectivității în care s-a efectuat ancheta (în condițiile în care colectivitatea a acceptat ancheta însăși), poate provoca deșteptarea dinamismelor locale.

Ținând cont de cele de mai sus, apariția unei lucrări consacrate, cel puțin în parte, metodologiei Catalyse poate constitui o provocare atât pentru științele sociale de la noi, cât și pentru practicile de implementare a diferitelor politici de natură economică sau socială.

Prima parte a volumului, intitulată generic „Conexiuni globale”, are în componență trei studii, a căror semnificație se regăsește în conturarea tematicii-cadru a dezvoltării teritoriale, oferind modele concepute în urma cercetărilor realizate în diverse zone ale globului. Un astfel de studiu este cel realizat de profesorul Geoffrey Lawrence de la Universitatea din Queensland, Australia, cu titlul *Promovarea dezvoltării durabile: problematica guvernării*. În viziunea sociologului australian, dezvoltarea durabilă este posibilă prin abordarea trinomului economie – societate – mediu. Sunt prezentate și exemplificate diferite aspecte ale durabilității prin punerea în discuție a modelelor propuse de guvernările

din America de Nord, Europa și Australia. În urma acestor analize, care examinează încercările de promovare a parteneriatelor pentru dezvoltarea durabilă, parteneriate marcate de tensiuni, contradicții și pericole, autorul propune un set de sugestii pentru o dezvoltare regională durabilă.

O altă lucrare cuprinsă în prima parte a volumului este cea a lui Jean-Jacques Girardot (profesor la Universitatea Franche-Comté, Besançon, Franța), *Sărăcie, expertiză și acțiune*. Acest studiu face o trecere în revistă a modului în care centrul MTI@SHS și-a propus dezvoltarea metodologiei de evaluare participativă și observație. Demersul metodologic, Catalyse, care a vizat rezolvarea problemelor sociale ale grupurilor defavorizate, a fost derulat prin acțiuni concrete în trei comunități din Franța: Pontarlier, Doubs și Seraing și a presupus culegerea datelor cu instrumente corespunzătoare contextului și exploatarea în vederea optimizării acțiunii.

Al treilea studiu prezent în cadrul acestei secțiuni, *Strategii de supraviețuire agrară în Bulgaria și sudul Rusiei: o analiză calitativă* este semnat de Lee-Ann Small de la Universitatea din Aberdeen, Scoția, fiind rezultatul cercetării care a avut ca obiectiv analizarea dinamicii schimbării agrare din Europa de Est. În urma interviurilor fermierilor din două regiuni ale Bulgariei și Rusiei de Sud, au fost identificate cinci strategii adoptate de lucrătorii din agricultura postcomunistă: 1) strategia orientării spre carieră, 2) strategia orientării spre afaceri, 3) strategia micului fermier, 4) strategia țărănească (a subsistenței) și 5) strategia orientării spre munca salarială.

Partea a doua, cea mai vastă din cuprinsul cărții ca întindere și conținut, denumită „Probleme sociale, metodologie și abordări contextuale în România”, debutează cu studiul *Tradiții ale cercetării problemelor sociale din Munții Apuseni. Contribuția lui Ion Clopoțel*, semnat de Andrei Negru, cercetător la Institutul de Istorie „George Bariț” din Cluj-Napoca. Articolul aduce în atenția cititorului personalitatea marcantă a lui Ion Clopoțel, fondatorul sociografiei în România,

dar nu sunt sintetizate activitatea sa de cercetare, în Munții Apuseni cu deosebire, din perioada interbelică, precum și metodologia folosită de el în colectarea de informații pentru descrierea problemelor sociale.

Restituirea rezultatelor în metodologia Catalyse. Cercetări de explorare și fundamentare (2001-2004) este un studiu semnat de coordonatorul volumului, profesorul Mihai Pascaru, șeful catedrei de Sociologie și Asistență Socială din cadrul Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia. Cercetările concrete sintetizate în studiu vizează trei microregiuni ale Munților Apuseni: Abrud-Zlatna (2001-2002), care a constituit o zonă-pilot în cadrul proiectului european Eugenia, lansat în programul Ecos-Ouverture; Depresiunea Trascău (2001-2002); Roșia Montană (2004). Datele obținute în anchete au fost prezentate în seminarii de restituire și/sau restituite individual, facilitându-se astfel cunoașterea științifică și acțiunea deopotrivă. Totodată, după cum ne avertizează autorul studiului, au fost identificate și o serie de limite ale acestei metodologii.

Metodologia Catalyse și mai ales un anumit mod de lucru în teren, în absența unor fundamente teoretico-metodologice explicite și a unui fundament socio-psihopedagogic adecvat, a ridicat și ridică numeroase probleme. Metodologia Catalyse este inedită mai ales prin jocul de pretexte pe care-l presupune: ancheta constituie un pretext pentru restituire, iar delimitarea teritorială – un punct de plecare pentru definirea spațiului social prin identificarea unor grupuri cu caracteristici distincte și care urmează să pună bazele participării. Fiind doar un punct de plecare pentru restituire, ancheta este marcată de riscul inconsistenței, vizată fiind, de regulă, doar identificarea nevoilor și resurselor din spațiul studiat. Metodologia Catalyse nu este asociată încă foarte clar vocabularului mai recent al sociologiei schimbării, de unde și un foarte vag fundament teoretic mai general. Chiar restituirea, mai ales în forma de *restituire de grup*, se cere a fi mai bine fundamentată științific și

organizatoric, simpla adunare a locuitorilor și organizațiilor teritoriale în aceeași sală, cum s-a procedat uneori până acum, fiind insuficientă pentru definirea unei situații metodologice de tipul *interviului de grup*.

Studiul implicațiilor imediate și pe termen lung ale experimentărilor de acest gen ar necesita o bună fundamentare științifică și o metodologie corespunzătoare în condițiile în care, voit sau nu, fiecare experimentare este și un *experiment* cu consecințe greu de prevăzut la momentul promovării experimentărilor. Din nou, prezența sociologului pare a fi una deosebit de importantă, după cum ține să sublinieze și Mihai Pascaru.

Numeroase și dificile sunt mai ales problemele legate de *comunicarea* rezultatelor anchetei, momentul-cheie al restituirii.

Limitele semnalate mai sus nu trebuie raportate decât la nevoia de întărire a virtuților metodologiei Catalyse, consideră Mihai Pascaru. Și cel mai important lucru, demn de subliniat aici, este multiplicarea progresivă a modalităților prin care se pot obține date despre dinamica socială a unui teritoriu delimitat: *diagnosticul teritorial*, *ancheta*, cu toate etapele ei, și *restituirea rezultatelor*.

Studiul *Semnificații ale izolării în dezvoltarea sistemului comunitar. Investigații în comuna Ponor (Județul Alba)* al Călinei Ana Buțiu, cadru didactic în cadrul aceleiași universități, oferă noi valențe dezvoltării comunitare prin investigațiile de teren realizate în Munții Apuseni. Perspectiva fluxului de materie, energie și informație determină un indice de izolare obținut în urma coroborării indicatorilor măsurati în comunitățile din comuna Ponor. Studiul ilustrează faptul că șansele de dezvoltare sunt reduse acolo unde comunitățile sunt izolate spațial și lipsite de schimburi intersistemice.

Codrina Șandru, profesor la Universitatea „Transilvania” din Brașov, autor al studiului *Formarea noii elite economice a satului Drăguș în perioada post-comunistă*, prezintă ancheta sociologică realizată în satul brașovean în 1996. Obiectivul principal a fost identificarea elitei economice a satului,

având la bază familia, și nu individul, pornind de la ipoteza că după momentul '89 s-a format o nouă elită economică. Studiul prezintă topul elitelor înainte și după revoluție, remarcând o schimbare a motivelor invocate de săteni în definirea celor mai bogați oameni din sat, precum și a elitelor. Cercetătoarea prezintă „poveștile” de familie ale celor vizați, ajungând astfel la identificarea factorilor determinanți în ascensiunea economică.

Prin *Disparități regionale privind temerile românilor*, Ozana Cucu-Oancea de la Institutul de Sociologie al Academiei Române oferă, într-un studiu de tip descriptiv, prelucrări ale datelor sondajelor de opinie (1995-2004) privind *temerea* ca indicator al stării de spirit a populației. Sunt analizate evoluțiile, variațiile și fluctuațiile temerilor la nivelul țării, trecându-se apoi la analiza unor disparități la nivelul mediului de rezidență. Două dintre temerile aflate în fruntea clasamentului pe parcursul anilor studiați, *prețurile* și *boala*, sunt analizate la nivelul județelor, după ponderile deținute de mediul rural, obținându-se prin analiza cluster câte cinci grupuri de județe diferite semnificativ din aceste punct de vedere.

Configurații mentalitare în două comunități din Câmpia Transilvaniei, studiul semnat de Florența Stavarache, cercetător la Institutul de Istorie „George Bariț” din Cluj-Napoca, este bazat pe o anchetă sociologică realizată în două localități din județul Cluj, Boteni și Mociu, în 2004. Au fost concepute axe mentalitare pentru comunitățile studiate pornind de la răspunsurile la întrebările: „Ce s-a schimbat după '89?”, „Ce părere aveți despre cei care lucrează în străinătate?”, „Cum va prospera gospodăria dumneavoastră?” și „Cum ați dori să vă asociați?”. Percepțiile celor chestionați au fost încadrate pe o axă individualism-modernitate.

Ultimul studiu al acestei a doua secțiuni, *Resurse și bariere socio-psihologice în colaborarea intercomunală*, semnat de Mihai Pascaru și Mihaela Stroescu, masterand în sociologie Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, pornește de la exemplul Franței

în a susține intercomunalitatea în definirea noțiunii de interes comunitar. Sunt etalate două studii de caz în comunități din județele Alba și Vâlcea. În Depresiunea Trascău au fost analizate resursele și nevoile membrilor comunităților în legătură cu colaborarea intercomunală, pe baza restituirii rezultatelor, iar în comunele Orlești și Scundu, cu ajutorul unei cercetări cantitativ-calitativă, a fost testată ipoteza conform căreia ar exista o puternică rezistență la asociere, dovedindu-se însă că șansele de a pune în practică o colaborare intercomunală sunt chiar ridicate, aceasta fiind o miză pe termen lung.

Partea a treia a volumului, „Conexiuni disciplinare”, cuprinde două articole din sfera disciplinelor conexe sociologiei, pedagogia și, respectiv, dreptul, semnate de două cadre didactice de la Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia. Studiile susțin metodologia care dă titlul volumului. În *Comunicarea didactică și exigențele ei. Posibile aplicații în restituirea rezultatelor*, Liana Tăușan conceptualizează comunicarea, clasificând-o după formele și tipurile ei. Pornind de la aspectul didactic al comunicării, se ajunge la posibile aplicații în procesul de restituire al rezultatelor. *Transparența decizională în administrația publică din România*, semnat de Liliana Jurj, este o descriere critică a legislației în vigoare, cu referire la dreptul accesului cetățenilor la informații publice. Sunt invocate principii de procedură și tipuri de informații ce pot fi dobândite, precum și accesibilitatea acestora.

Studiile cuprinse în volumul *Catalyse. Cunoaștere, participare și dezvoltare în spațiu comunitar*, din variate zone geografice și elaborate în diferite scopuri, gravitează în jurul metodologiei Catalyse, centrată pe restituirea rezultatelor, relevându-i acesteia, pe lângă inevitabilele limite, multiplele valențe valorificabile în dezvoltarea teritorială.

Viorel Cioflică
David Popescu

József Hegedüs și Raymond J. Struyk (editori), *Housing Finance. New and Old Models in Central Europe, Russia, and Kazakhstan*, Budapesta, Open Society Institute, 2005, 366 p.

Lucrarea coordonată de cei doi specialiști în studierea transformărilor sistemelor locative din Europa Centrală, de Est și din țările fostei Uniuni Sovietice este structurată în cinci părți, respectiv capitole majore, specifice.

Prima parte, semnată chiar de editorii cărții, prezintă principalele considerente ce au dus la redactarea unei astfel de lucrări comparative. Conceptul de la care pornesc este bine cunoscutul *model de locuire est-european (East European housing model)* pe la mijlocul anilor '90 descris de Hegedüs și Tosics (1996), caracteristic modului de locuire de tip socialist definit ca un drept social garantat de stat, controlul politic deținut de partid asupra sectorului de locuințe, asupra serviciilor aferente și, prin urmare, rolul subordonat al mecanismelor pieței, în sensul că nivelul proprietății private asupra locuințelor a fost relativ scăzut; așa-numita „politică a orașelor închise”, politica împotriva locuințelor luxoase, principiul o casă/un apartament – o familie etc. comportă și o serie de aspecte diferențiatore în ceea ce privește existența *de facto* a acestui tip ideal în țările spațiului est-european amintit. Aceste diferențe, până la urmă, rezultă din „fisuri” ale modelului care au făcut ca anumite elemente străine de sistem să pătrundă în model. De pildă, schimbul locuințelor de stat printre locatari, „piața neagră” a materialelor de construcții etc. au determinat apariția unui „al doilea model de locuire” în spațiul socialist, care, deși informal, reprezintă un prim pas *către modelul de locuire orientat spre piață (market orientation housing model)* ce a apărut odată cu colapsul sistemului socialist și cu vânzarea locuințelor proprietate de stat locatarilor, respectiv cu